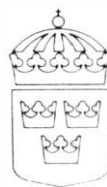


Motion till riksdagen

1986/87:K205

Allan Ekström (m)

Korporativism



Mot.
1986/87
K205 – 209

Fackföreningar

Inom arbetsrätten intar de etablerade fackföreningarna en central ställning. Lagen om medbestämmande i arbetslivet är det kanske främsta exemplet härpå men även lagen om anställningsskydd och studieledighetslagen förtjänar att omnämnas i sammanhanget. Och det är betecknande nog fackföreningen men inte den enskilde som tillerkänns en stor del av rättigheterna i de angivna lagarna. Här må endast hänvisas till arbetsgivarens förhandlingsskyldighet, medbestämmandeavtal och det fackliga vetot.

Fackföreningens privilegier visar sig *också* däri att ett kollektivavtal kan sätta de arbetsrättsliga lagarna ur spel. Kollektivavtalet tar nämligen över lagen i vissa hänseenden, något som kan te sig överraskande från den eljest självklara synpunkten att lagen bör behandla alla lika. I lagen om anställningsskydd står det sålunda, för att nämna ett exempel, att genom kollektivavtal får göras avvikelser från ett antal paragrafer i lagen, bland dem turordningsreglerna. Konsekvensen blir, åtminstone rent formellt, att den s. k. senioritetsprincipen kan sättas åsido till nackdel för en icke-medlem vid upprättandet av turordningslistor.

Genom kollektivavtal kan arbetsgivaren *slutligen* förbinda sig att ej anställa personer som inte tillhör avtalsslutande arbetstagarorganisation (organisationsklausul).

Fackföreningens maktställning spänner emellertid över vidare områden än själva arbetsrätten. Fackföreningen har sålunda kommit att få *offentliga förvaltningsuppgifter*. Det kan vara fråga om ledamöter i arbetsdomstolen, i olika myndigheter och i offentliga utredningar. För något är sedan tillerkänt riksdagen de lokala arbetstagarorganisationerna rätt att vara närvarande vid sammanträden med alla nämnder i kommunerna utom kommunstyrelsen. Till sist är fackföreningarnas roll i löntagarfonderna inte att förglömma.

De organisationer som sålunda tillagts rätt att besluta i offentliga angelägenheter och som även eljest med samhällets stöd blivit utrustade med makt och inflytande *saknar* emellertid själva offentliga regler för sin verksamhet. Det är därför omöjligt att t. ex. veta att ett föreningsbeslut är ett korrekt uttryck för medlemmarnas vilja, en iakttagelse som regeringsrätten gjorde i det berörda lagstiftningsärendet rörande närvarorätten i kommunala nämnder (prop. 1984/85:200 s. 64).

Det saknas även – anmärkningsvärt nog – rättsliga normer i förhållandet *inbördes* mellan föreningen och den enskilde i fråga om

- möjligheten att få ett beslut från föreningens sida överprövat,
- rätten att inträda i föreningen,
- rätten att vara kvar i föreningen,
- rätten att utträda ur föreningen samt
- rätten att slippa bli ansluten till en förening mot sin vilja.

I anslutning till det sistnämnda ämnet, nämligen rätten att slippa tillhöra en förening (negativ föreningsrätt) må nämnas, att lagrådet på förekommen anledning funnit att regeringsformen icke lägger hinder i vägen för att i lag reglera denna fråga, som ju närmast avser kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet (KU 1984/85:30). Lagrådet tillade, att det kunde ifrågasättas "om föreningsfriheten omfattar åtgärder från medborgares sida som innebär att andra personer mot sin vilja eller i vart fall utan egen medverkan ansluts som medlemmar till en förening". Enligt FN-deklarationen skall vidare ingen tvingas att tillhöra sammanslutning (artikel 20 punkt 2); artikeln innebär med andra ord förbud mot tvångsanslutning. Samma ståndpunkt bygger för övrigt artikel 11 i Europakonventionen på (NJA 1982 s. 857 avseende medlems begäran om utträde ur fackförening).

Även i övriga berörda hänseenden är den enskildes ställning stundom mycket svag i förhållande till föreningen. Detta gäller t. ex. beträffande uteslutning ur fackförening, inom vilket område "den enskilde medlemmens rättssäkerhet synes obefintlig" (Rättssäkerheten i fackföreningar s. 88).

Slutsatsen kan därför icke rimligen bli annan än den att det icke längre anständigtvis går att försvara *avsaknaden* av rättsnormer inom detta centrala område. För alla andra typer av associationer, nämligen aktiebolag, handelsbolag, stiftelse och ekonomisk förening, finns ju omfattande lagreglering. Det är följaktligen angeläget att skapa *allmänna rättsregler även för ideella föreningar*, som är den juridiska beteckningen för den grupp vartill fackföreningar räknas.

Andra intresseorganisationer

Utanför fackföreningarnas maktsfär är situationen i vissa hänseenden densamma.

Enligt 1978 års hyresförhandlingslag har hyresgästorganisationen – i praktiken nästan undantagslöst tillhörande Hyresgästernas riksförbund – av lagstiftaren tillerkänts rätt att av alla hyresgäster, oberoende av om dessa är medlemmar i organisationen eller inte, uppbära ersättning för dess förhandlingsarbete; ersättningen är enligt lagen inbakad i hyran. Den sålunda lagfästa rätten har konkretiserats genom överenskommelse mellan Hyresgästernas riksförbund och Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (Sabo). Ersättningen avser numera dock ej endast den i lagen behandlade gottgörelsen för förhandlingsverksamheten utan även medel för "hyresgästinflytande och fritidsverksamhet", inalles 1,2 % av hyran.

Inneböörden av hyresförhandlingslagen i här berörd del måste vara den att riksdagen gett en enskild organisation rätt att *beskatta* en viss grupp av enskilda, därigenom att den enskilde tvingas att på statens order avstå tillgångar till en annan enskild (Gustaf Petré, Äganderättsskyddet i svensk rätt s. 103). Det kan emellertid starkt ifrågasättas, huruvida regeringsformen innehåller någon rättstitel som kan legitimera en sådan avhändelse av tillgångar från en enskild som det här är fråga om.

Över huvud taget är det från konstitutionell synpunkt djupt otillfredsställande att regeringsformen icke klarlägger vad som menas med institutet *skatt*. Den av riksdagen nyligen antagna lagen om engångsskatt på pensioner har av majoriteten ansetts utgöra skatt, trots att den därmed åsyftade indragningen av kapitaltillgångar tar sikte endast på en viss, godtyckligt utvald grupp av enskilda. I den juridiska debatten har hävdats att en indragning av kapitaltillgångar från t. ex. alla rödhåriga i samhället icke rimligen kan rättfärdigas genom instrumentet skatt utan att det i sådant fall egentligen är fråga om konfiskation. Det framstår som oklart på vilket sätt de båda fallen skiljer sig åt från konstitutionella synpunkter. Med hänsyn till det anförda är det angeläget att *i grundlagen bestämma villkoren för att avhända den enskilde dennes egendom*.

●partisk domstol?

Som framgått omfattar den i lagen avsedda förhandlingsöverenskommelsen även hyresgäster som *icke* är medlemmar i hyresgästföreningen i fråga. Det har förekommit att en grupp av hyresgäster icke velat få sina intressen tillvaratagna av den etablerade hyresgästorganisationen utan i stället bildat en egen förening i avsikt att denna skulle företräda dem i förhållande till hyresvärderna. Prövningen av denna fråga (4 § i lagen) tillkommer hyresnämnden och bostadsdomstolen. I dessa organ ingår som ledamöter personer vilka är knutna till den etablerade hyresgästorganisationen. I ett mål (NJA 1982 s. 564) gällde frågan om ordföranden i Hyresgästernas riksförbund (Erik Svensson) varit jävig vid handläggningen i bostadsdomstolen av tvist mellan en till riksförbundet ansluten hyresgästförening och en helt fristående förening (Kroken) till vilka flertalet hyresgäster hörde. Tvisten gällde vilkendera förening som skulle äga rätt att företräda hyresgästerna: hyresgästerna är ej kompetenta att själva utse sitt eget ombud! Högsta domstolen underkände jävsinvändningen bl. a. under hänvisning till att "lagstiftningen uppenbarligen bygger på den förutsättningen att intresseledamöterna skall vara i stånd att opartiskt handlägga även *tvister där direkta organisationsintressen står på spel* (kurs. av mig) och det är inte förenligt med lagens reglering att generellt betrakta organisationsanknutna ledamöter som jäviga i sådana tvister".

Högsta domstolens domskäl sätter onekligen fingret på en öm punkt. Vad riksdagen gjort – och vilket domstolen upprätthållit – är att sätta sig över det i det allmänna rättsmedvetandet förankrade domarjävet att ingen må döma i egen sak. Det är dessutom tvivelaktigt, huruvida bostadsdomstolen och

hyresnämnden uppfyller kravet i Europakonventionen om "opartisk domstol", se mål nr MR 37/1985 som upptagits till prövning i sak av kommissionen. *Prövningen av tvister bör därför av rättssäkerhetsskäl anföras åt allmän domstol.*

Mot. 1986/87
K205

Korporativism

Avslutningsvis ligger det nära till hands att ställa den konstitutionella frågan. Huruvida icke organisationerna erhållit en maktställning som rent faktiskt går längre än vad som är förenligt med vår regeringsforms portalparagraf, nämligen att den offentliga makten enligt vårt styrelseskick skall utgå icke från organisationerna utan från folket och att ett korporativt statsskick är främmande för grundlagen. Det måste därför vara en allmän för demokratins villkor avgörande fråga att få *den närmare förekomsten av korporativism utredd och värderad utifrån våra statsskicks grunder*. Ingen borde ha anledning att motsätta sig att så sker.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer jag

1. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning med uppgift att utreda och värdera förekomsten av korporativism i förhållande till statsskickets grunder,

2. att riksdagen begär att regeringen låter utreda de konstitutionella villkoren för att avhända en enskild dennes egendom.

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till avskaffande av hyresnämnd och bostadsdomstolen.¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag om ideella föreningar.²]

Stockholm den 14 januari 1987

Allan Ekström (m)

¹ 1986/87:Ju402.

² 1986/87:L201.